

Posudek bakalářské práce

Alexander Turkovič, Jan Boris Špaček 1888–1967. Štěpánovský rodák v Rusku, Bulharsku a na Blízkém východě. Bakalářská práce, strojopis. ÚČD FF UK Praha 2010

Životopisy jsou zajímavým žánrem historického odborného psaní. O naši pozornost si „říkají“ jedinci, jejichž životní osudy se z naší perspektivy vyznačují něčím nadčasovým, respektive něčím, co shledáváme natolik zajímavým, že pronikáme do mnohdy přehlížených archivních materiálů. S jejich pomocí pak re-konstruujeme obraz daného aktéra a jeho životní příběh. Nemusí se vždy nutně jednat o významné osoby formující ony velké dějiny, které nalzáme v učebnicích a různých syntézách. I Ginzburgův furlanský mlynář byl původně jen zaprášenou archivní položkou, než se stal populární hvězdou moderní historiografie. I zdánlivě malý a bezvýznamný člověk totiž může pomyslně vypovídat o světě v němž žil a jednal. Takovou cestou výzkumu se vydal i ing. Alexander Turkovič, který se ve své bakalářské práci zabýval životními osudy vpravdě dobrodruha Jana Borise Špačka, respektive Jana Borise Ivanoviče Ali Mehmeda Špačka.

Předkládaná práce se tedy věnuje životu, v tom především práci a politické aktivitě Jana Špačka, jehož pisatel textu prezentuje v první řadě jako permanentního revolucionáře, rebela a především snílka bojujícího na mnoha místech této planety za lepší společnost – tu komunistickou. Sám Turkovič přiznává, že se nejedná o žádnou velkou a zásadní postavu moderních dějin, ale uvědomuje si, že právě osudy tohoto muže mohou vypovědět mnohé o době, v níž působil a jež ho formovala a on se snažil svým dílem formovat ji, ať už se pohyboval v revolučním Rusku, Bulharsku, Turecku, na Blízkém východě, v Iránu či v severní Africe. Jednalo se o přesvědčeného komunistu, jenž utužil své názory v průběhu ruských revolučních událostí a své smýšlení si uchoval až do smrti, když v poválečné době dokázal děsit i domácí straníky svou přímočarostí a rázností, s níž měly být podle jeho soudu řešeny tuzemské problémy. Je otázkou, kterou řešil sám pisatel, zda byl i po svém odchodu/vyhoštění ze Sovětského svazu ve službách sovětské tajné služby. Sám autor se k této možnosti přiklání.

Práce je rozdělena do na sebe navazujících oddílů sledujících chronologicky místa pobytu Jana Borise Štěpána. V nich autor popisuje, respektive se snaží na základě různých archivních materiálů, novinových článků, někdy i výpovědí pamětníků, Špačkových vlastních pamětí či literárního textu o něm napsaného re-konstruovat „hrdinovy“ osudy. Jak sám píše, jedním ze základních přístupů jeho výzkumu je pohled mikrohistorický. Vůbec je zajímavé

zaměřit se na autorovu metodu práce. Vedle zmiňované mikrohistorie zmiňuje i přístup, jenž je podle něj praktikován v sociální historii, „ *který lze shrnout pod název Člověk v Čechách a na Moravě.*“ Jana Špačka chce tímto způsobem analyzovat z více úhlů, například jako pracovníka, revolucionáře, politika, manžela a otce. Rovněž tak pisatel zmiňuje jako další metodu své práce metodu komparace, jíž jsou podle něj posuzována stejná fakta, jež uvádí Špaček sám a zároveň jiný zdroj. Vedle těchto přístupů se pak pro něj stala důležitým prvkem bádání, jak opět sám uvádí, orální historie. V případě pramenného výzkumu je třeba ocenit jeho snahu o co nejširší záběr jeho informační základny – pisatel pátral nejen v českých a moravských institucích, ale oslovil rovněž i ústavy zahraniční, ruské.

I přes zajímavé téma práce a zřetelnou snahu pisatele o co nejpoutavější a nejucelenější pohled i zpracování však vyní celková podoba práce spíše rozpačitě. Na vině je několik momentů. Výhrady lze mít jak konkrétní, tak obecné k podobě textu. Práce působí na některých místech neuspořádaným dojmem a v některých pasážích je psána spíše jako detektivní román, do nějž pisatel zbytečně vnáší osobní hodnocení a názory, jež by měla odborná práce postrádat. Jistě, že má na Špačka vlastní názor, ale ten by neměl tak ostentativně z textu vystupovat a a priori ovlivňovat čtenářovy názory na sledovaného aktéra: „*Jan Boris Ivanovič Ali Mehmed Špaček, nezodpovědný revolucionář, dobrodruh a snilek, přesvědčený o své pravdě a užitečnosti ve svém konání pro dobro lidstva.*“ „*Hledat zodpovědnost k vlastní rodině u revolucionáře, který spěchá spasit svět, by bylo zřejmě naivní.*“ Text by se rovněž obešel bez svým způsobem zlehčujícího žurnalismu stylu: „*Užívání opiátů je popsáno způsobem, který by jistě dnes zabral významný díl vysílacího času komerční televize.*“ Zachovat by si měli i jistou jazykovou úroveň: „*Když byli Rusové vyhnáni, odnesli to Arméni velice krutě.*“ Zvláštní a diskutabilní se mi jeví pro historickou, (nikoli deklarativně psychohistorickou) práci opírat svá tvrzení a závěry o grafologický výzkum charakteru sledovaného aktéra či názory dvou publicistů. Jistě není nic špatného na konzultacích problematiky, nicméně zakládat (alespoň tak se to z pisatelova textu jeví) výsledky na kombinaci grafologického výzkumu (jež si navíc v uváděných charakteristikách někdy odporuje) a názoru novinářů nepředstavuje podle mého soudu standardní historický postup.

Vedle těchto formálních záležitostí se mi zdá nejasnější i metoda práce, respektive neschopnost autora ji přesněji a standardně pojmenovat. V úvodních pasážích pisatel zmiňuje „*metodu Člověka v Čechách a na Moravě*“. Snad se jedná o přirovnání k čtenému způsobu vedení práce, jak jej kolega Turkovič zná z odborné produkce. To by však bylo možné naformulovat jinak. Vedle této (snad spíše) maličkosti bych se chtěl zastavit u metody orální

historie. Není mi jasné, jak ji pisatel prováděl, respektive co si pod ní představuje? I v seznamu literatury postrádám v této věci relevantní literaturu. Podobně bych měl výhrady k užitému termínu metoda komparace, jíž pisatel rozumí porovnávání informací získaných z různých zdrojů. V rámci historické vědy se hovoří o komparativní metodě, která však označuje něco jiného, než ono srovnávání informací (což lze spíše označit jako kritiku pramene). V této souvislosti jsem v práci postrádal konkrétnější rozbor pramenné základny s posouzením výpovědní hodnoty jednotlivých pramenů a výpovědí pamětníků.

K práci lze mít rovněž řadu připomínek konkrétního rázu. Text se totiž na některých místech mění v jakousi spleť informací, které jsou zmíněny, ale dále nerozvedeny. Jistě byl pisatel omezen pramennou základnou, nicméně přesto lze vznést v průběhu čtení práce několik doplňujících otázek, jež by stály za vysvětlení. Za všechny snad jen následující: co formovalo Špačkovy názory, že se dopracoval v mládí k radikálnímu bolševismu? Na základě čeho, jakých materiálů byla sepsána Pavlíkova Cesta (pouze Špačkovy paměti)? Jaké měl v průběhu pobytu v různých zemích spojení se sovětskou tajnou službou, jak se uskutečňovalo? Pokud byl špiónem a v ČSR sledovanou osobou, proč mu české orgány v zahraničí pomáhaly? Lze dohledat a jmenovat konkrétní příklady jeho bolševického radikalismu i po návratu do vlasti?

Práce tak ve své definitivní podobě působí neuspořádaným a nedotaženým dojmem, lze mít výtky k úpravě a jazyku textu, místy snad až žurnalistickému vyjadřování, k pracovnímu postupu i k autorově argumentaci. Zcela jistě zajímavé téma se přímo nabízelo ke zpracování, to by si však zasloužilo více času na promyšlení a definitivní sepsání. I přes tyto výtky a především s přihlédnutím k autorovým dosavadním studijním výsledkům (a s ohledem na úroveň prací akceptovaných na jiných univerzitách) doporučuji práci k obhajobě s hodnocením **dobře**.

V Praze 27. ledna 2010

PhDr. Jan Randák, PhD.